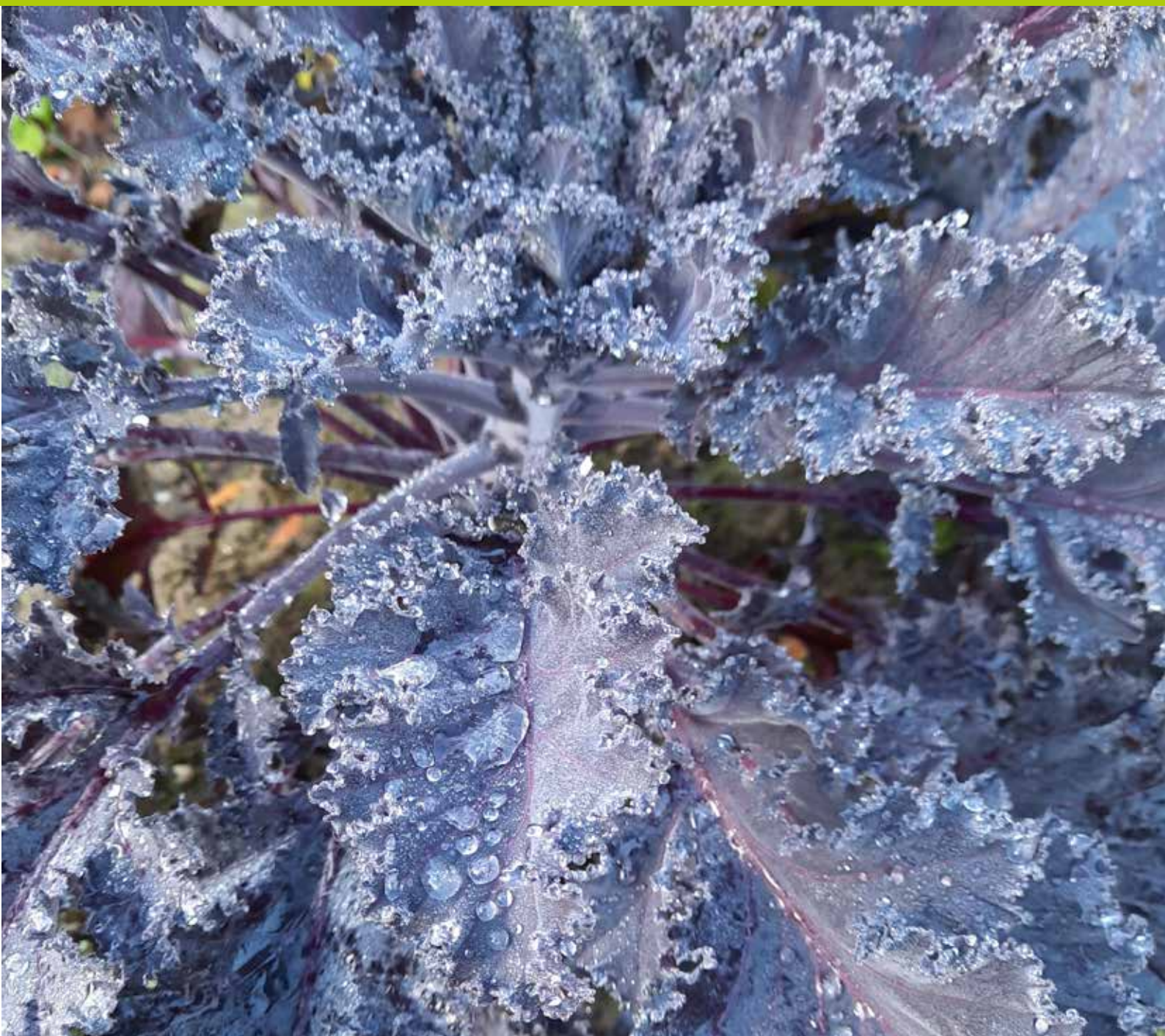

ivn KARWIJ

IVN Oost-Veluwezooom | Winter 2020 | 45e jaargang nr. 4

**Geslaagde
buitenlesdag**

pagina
9

**Voor-
wandelen**

pagina
10

Natuurpareltje

pagina
14

Bo(o)mbast

pagina
19

ICT visie

**Computers
op maat
Onderhoud
Netwerken
Reparatie
Supplies**

Emmastraat 29 • 6881 SN Velp • (026) 3640641
Internet: www.ictvisie.eu

Bij ons ben je op het juiste adres voor Fairtrade artikelen en (h)eerlijke foodproducten. Alles gemaakt met respect voor mens en milieu.

Elk product met een eigen FAIRHAAL. Een feestje om te geven en om te ontvangen.

Loop eens binnen en laat u verrassen!

EETERIJ
de Jutberg

Natuurlijk smakelijk!

Bij Eeterij de Jutberg is het sfeervol genieten van een lunch of diner. Onze gerechten worden "natuurlijk" bereid met verse kruiden uit eigen tuin. Ook met kinderen kunt u bij ons prima terecht. Voor en na het eten kunnen zij lekker ultrazen in de speeltuin of op het springkussen. Bij Eeterij de Jutberg kunt u ook nog heerlijk nagenieten van een lange wandeling of fietstocht door het nationaalpark De Veluwezoom.

Voor meer informatie: www.eeterijdejutberg.nl

4	Van de redactie	14	Bijzonder natuurpareltje op bedrijvenpark
5	Vlindertafel en zadenverkoop	16	Verbondenheid...
6	Met een loop zie je zoveel meer	17	Gebaande paden
8	Hoe krijg je de kids mee naar buiten?	19	Bo(o)mbast
9	Geslaagde buitenlesdag	20	Leuk idee
10	Voorwandelen Beekhuizen	21	Paddenstoelen in de heemtuin Presikhaaf
13	Veren schudden	22	Rivierklimaatpark IJsselpoort

**Kopij voor het volgende nummer
voor 10 februari 2021 mailen naar:
redactiekarwij@ivnoostveluwezoom.nl**

COLOFON

**Verschijnt vier keer per jaar in maart, juni, september en december. Oplage: 330 exemplaren.
Artikelen overnemen mag, maar wel met bronvermelding en onze toestemming.
Artikelen in Karwij weerspiegelen niet altijd de mening van de redactie**

Redactie Karwij:

Jeroen Boland, Floor Scholten en Niko Wolswijk.
Vormgeving: Bart Riggeling.

Aan dit nummer werkten mee:

Adelijne Martin, Anja Verweij, Anne Sleetboom,
Corlène van den Camp, Jaap Vette, Jannie de
Jong, Jochem Macare, Karin Otermann, Lucianne
Le Coultre, Marieke Grijsse, diverse leden
Voorpaginafoto: Marie-José de Groot

Leden- en donateursadministratie

Jaarlidmaatschap: minimaal € 20,00
Donatie: minimaal € 12,50
IBAN: NL92INGB0001417280
t.n.v. IVN Oost-Veluwezoom en met
vermelding naam lid/donateur.
Maaïke van Roekel, Mezenlaan 27
6951 HD Dieren
penningmeester@ivnoostveluwezoom.nl
Telefoon: 06-12 21 97 67
Opzeggen: schriftelijk voor 1 december

Drukker: Editoo B.V. Arnhem

Bestuur

Voorzitter - Willem Cramer
Secretaris - vacature
Penningmeester - Maaïke van Roekel
Publieksactiviteiten - vacature
Lid - Mieke de Graaff, Richard van Gelder

Secretariaat bestuur

secretaris@ivnoostveluwezoom.nl
Postadres: de Klaproos
Korenbloemstraat 21, 6991 VN Rheden

Mutaties

Nieuwe leden: E. de Jong, H. de Jong-van der
Giessen, A. van Roekel, R. van Gulden,
G. Wyrdean, A. Wassink, A. de Fijter, S. de Ligt,
J. v/d Barg, A. Koopmans-Visser en J. Smook

Opzeggingen: J. Reyntjes, A. Meesen,
J.D. Wannee-Immerzeel, R. van Engen,
D. Donker, L. Schoolenaar, H. v/d Kroft,
Y. Graute en E. Schmidt

Van de redactie

2020 is een jaar met hindernissen. Dat valt niet te ontkennen. De kunst is om van die hindernissen uitdagingen te maken. Positieve, welteverstaan. Dat hebben we als IVN Oost-Veluwezooom, al zeg ik het zelf, goed gedaan. Door te kijken naar wat wél kon, door online bij elkaar te komen, door initiatieven te ontplooiën die wél uitgevoerd konden worden. Daar mogen we best trots op zijn.

Ook als (nieuwe) redactie van KARWIJ hadden we met uitdagingen te maken. Al was het maar met de vraag: hoe nemen we dit stokje over? Hoe werkt dat eigenlijk? En er was sprake van ziekte. We moesten het doen met minder mankracht. Is dat gelukt? We denken van wel, al was een leerproces, waarin ook wel eens wat misging. Terugblikkend zijn we er trots op dat het gelukt is 4 x een mooie KARWIJ op tijd op jullie deurmatten te hebben gekregen. Wij hopen dat jullie veel leesplezier hebben gehad en zetten het proces, dat steeds soepeler verloopt, graag door in 2021.

We wensen alle lezers en leden alvast fijne dagen en een mooi 2021.

Namens de redactie,
Floor Scholten

Van het bestuur

Op het moment van schrijven (30 oktober) komt er misschien weer een lockdown aan. Na de zomer was er nog de mogelijkheid om publiekswandelingen te doen, met een kleine groep. Later kwam het idee van de leden-voor-ledenwandeling om elkaar in de buitenlucht te ontmoeten. Enkele van deze wandelingen gingen door en waren heel gezellig. Toch zijn er veel leden die het niet aandurven om te gidsen of op een andere manier bij elkaar te komen. En inmiddels (in november) kan dat ook niet. Dat is heel begrijpelijk, maar de wereld wordt wel klein. Een aantal korte cursussen vond grotendeels wel doorgang. Voor 2021 gaan we proberen wandelingen tot en met april te plannen met de gidsen die het aandurven. De wandelingen worden aangekondigd op de website en in de plaatselijke pers. Er komt geen folder.

Natuurgidsenopleiding

De natuurgidsenopleiding kan hopelijk begin januari wel van start gaan. Deze wordt georganiseerd in

samenwerking met de afdeling Arnhem. Er waren meer dan 65 aanmeldingen. Uit deze groep zijn 24 mensen geselecteerd: nieuw bloed, nieuwe inbreng en nieuwe ideeën, we zijn er blij mee.

Het opleidingsteam bestaat uit Rob ten Hoedt (IVN-Arnhem), Willem Cramer, Jutta Müller en Gerit Lammers. Ook is er weer een aantal mentoren gevonden.

ALV

Op woensdag 18 november vond de Algemene Ledenvergadering plaats. Online, via Teams, dit keer. Daarbij waren 16 leden aanwezig. Naast de gebruikelijke onderwerpen kwamen het beleidsplan en de privacyverklaring aan de orde. En werden de jubilarissen nog even in het zonnetje gezet. Ten slotte waren er de bestuurswisselingen: Gerrit Lammers en Fred Rentier namen afscheid. We bedanken hen voor hun inzet! Willem Cramer wierp zich op als nieuwe voorzitter (gefeliciteerd Willem!) en Maaïke van Roekel is gekozen tot nieuwe penningmeester (gefeliciteerd Maaïke!). Ook komt Bouzian Salama het bestuur versterken (welkom Bouzian!). We hopen nog op een nieuwe secretaris. Met meer dan 200 leden zou die toch te vinden moeten zijn?

Bij het coördinatorenoverleg bleek dat er ondanks corona toch nog best het een en ander gebeurt in De educatieve Tuin, bij de Scholenwerkgroep en natuurlijk blijven we in beeld bij KARWIJ.

We wensen jullie veel gezondheid.

Namens het bestuur,
Mieke de Graaff

Vlindertafel gearriveerd

Op woensdag 21 oktober arriveerde een bestelbus bij de IVN-tuin. Een paar medewerkers van Werkplaats De Helling uit Arnhem kwamen de nieuwe vlindertafel brengen. Naar de nieuwe tafel werd al een poosje uitgekeken maar dit was het wachten waard: de tafel is prachtig geworden!

Het plan is om 'de vlinder' tot symbool van de IVN-tuin te benoemen. Op een later moment wordt hier een officieel tintje aan gegeven.

Tekst: Jannie de Jong

Beeld: Jannie de Jong en Marie-José de Groot

Hier komt ie

Vlindertafel

Het resultaat

Was getekend, De Helling

Zadenverkoop

Vanwege de coronamaatregelen was het dit jaar mogelijk om via het e-mailadres: tuinheden9@kpnmail.nl de zadenlijst op te vragen en zaden te bestellen. Dit kan nog steeds!

Wanneer je interesse hebt en minimaal tien zakjes zaad wilt bestellen, dan kun je dat aangeven via bovengenoemd e-mailadres. Er zijn dan twee mogelijkheden:

- Je laat de bestelling bezorgen via de post. Je betaalt dan het totaalbedrag voor de zaden plus portokosten vooruit op een bankrekeningnummer. Dat krijg je door via e-mail.
- We spreken via e-mail een geschikte dag af waarop je de zaden in de tuin kunt komen halen.

Voor de volledigheid: de zaden kosten €1,20 per zakje en het zesde zakje is gratis.

Tekst: Jannie de Jong

Met een loep zie je zoveel meer

De scholenwerkgroep van onze afdeling draait goed. In deze KARWIJ is dit de tweede bijdrage over een activiteit door deze werkgroep. De redactie liep mee bij de excursie 'Zwembad Beekhuizen' met groep 8 van basisschool de Arnhorst, voor een duik in dit natuurgebiedje.

We bevinden ons op de voormalige ligweide van het vroegere zwembad Beekhuizen. Een mooie enclave waar de mens het terrein inricht, beheert en beschermt voor planten en dieren en hun leefwijze. Het terrein is een groene oase waarvan je bij eerste bezoek weet: 'wow, hier ga ik nog eens terugkomen', of denkt: 'hoe zou het er hier in het voorjaar uitzien?'

De buitenrand van het circa een hectare grote terrein is openbaar toegankelijk, om te wandelen, struinen, fotograferen of pauzeren. De regels voor verblijf zijn duidelijk weergegeven op het toegangsbord, tekstpanelen beschrijven ecologie en soortenrijkdom. Een hek verleent toegang tot een brede wandelstrook, deze loopt via het lage deel van het terrein en de schapenwei naar de hogere bosrand.

De oude zwembassins zijn deels verland en begroeid, ze hebben nu de functie van vijver voor onder andere de seizoenstrek van ringslangen. Tussen de buitenzone en de vijvers ligt een afwisselend en besloten, ecologisch ingericht binnenterrein, dat niet toegankelijk is voor publiek. Flora en fauna leven er nagenoeg ongestoord. Bovenaan het terrein is beperkte bebouwing toegestaan; de bewoners beheren het terrein, met ecologisch evenwicht en natuureducatie als doelstellingen.

Natuur als leslokaal

Op afspraak zijn voor de IVN-schoolexcursies, naast de buitenzone, ook het binnenterrein en de schapenwei toegankelijk. Op vijf plekken langs de

excursieroute hebben twee gidsen van tevoren leer- en ontdekposten ingericht. Bij de begeleiding putten de gidsen Lucianne, Ingeborg, Marieke, Corine, Verti en Annika uit de gevarieerde inhoud van de leskist voor scholen.

Schepnetten en waterbakjes bij de vijver, de imkerhoed bij de bijenstand, een loepje bij een houtstapel, de tuinschep in de composthoop. Op stammetjes, in struiken en aan boomtakken hangen geplastificeerde zoekkaarten: microfauna in de beestjesmuur, mossen, amfibieën, waterbeestjes, leefwijze van de mol, wat vertelt ons het zaagvlak van een stam over het bewogen leven van de boom, alles over de honingbij, een kikkerplaat met groeistadia van het dier...

Groep 8 is groot, wel dertig kinderen. De scholenwerkgroep gaat uit van de belangstelling van de kinderen zelf, dan zijn ze meer betrokken. De meeste kinderen kennen het gebied al van een eerdere buitentes, toen ze jonger waren. De gidsen vragen dan ook naar wat ze zich daarvan herinneren en wat ze nog eens willen zien.

Op ontdekkingstocht

Na het welkomstwoord van Ingeborg worden ze onderverdeeld in vijf groepjes, die een voor een de 'leerposten' bezoeken en daar opdrachten uitvoeren of vragen beantwoorden. Kijken, raden, ontdekken, herhalen en leren van de zichtbare natuur. Hoewel, zichtbaar? De kinderen moeten speuren en spieden, in de composthoop graven, de beestjesmuur van alle kanten bekijken, stenen of hout optillen, of een schepnetje onderdompelen. Zo kun je ontdekken wat de bosjes, muren, houtstapels en de bodem te bieden hebben als je iets verder kijkt.

Bij de vijver vangt Lieke met haar schepnet waterbeestjes. Teun klaagt eerst, 'ik vang niks', maar laat me even later het huisje van een waterslak zien. Slakken verlaten ooit definitief hun huisjes, ook het achtergelaten slakkenhuis is nuttig, voor het andere leven zit er kalk in, dat is een nuttige bouwstof, zo leren we van gids Marieke. Na afbraak van het slakkenhuisje versterkt de kalk ook nog eens de conditie van het bodemleven.

Nicolaas vangt bij de houtstapel een spin in zijn zoekglas, gelukkig zit ie erin en niet erop, dat kijkt wél zo prettig. Kas bewondert vormen en kleuren van mos op de houtstapel: met een loop zie je veel meer dan met het blote oog.

Onderaan de heuvel staat de bijenkast met imkerhoed. Het is natuurlijk grappig om die op te zetten; Robin, van zichzelf niet verlegen, lijkt net een incognito prinses. De imker draagt de hoed en de pijp

niet voor de lol, maar waarom dan eigenlijk wel? Bij de moestuin is de hoofdvraag: 'waar komt ons eten eigenlijk vandaan?' Grappig is dan dat de gids de overstap maakt naar de bodemdierpjes, allerlei organismen, die juist ván ons tuinafval leven, en die zo via stoffenkringlopen weer helpen bij de groei van groenten, kruiden en fruit voor mens en dier. Sommige kinderen vinden beestjes in de compost-

hoop, Bas valt een sterk beschimmelde kleine pompoen het meest op – of toch een sinaasappel, stukje hout, of ... een drol? Natuurlijke afbraak; het blijft een mysterieus gebeuren.

Vaker doen

Van de macrofauna is de das het dier met de meest zichtbare sporen: de dassenburcht ligt ergens in het bos, maar in het voorbijgaan foerageert hij graag in de grasmatten van het zwembad. Het dier, met spitse neus, prikt aas en plantenwortels uit de grond om ze daarna op te vreten. Opvallend zijn de putjes in de grasmatten die daarna overblijven.

Ook andere dieren leven op het oude zwembadterrein. Een bijzondere soort is de ringslang, die in de speciaal opgerichte broeihopen op het binnenterrein een deel van zijn jaarcyclus doormaakt. Het doel en de werking van die broeihopen worden vragenderwijs met de kinderen ontdekt. Ook de ijsvogel is er in het verleden gespot; en de hazelworm, tsja, die moet je gewoon weten te vinden. Bij de lesplaat van de mol zijn ook leuke vragen over de leefwijze van het dier.

Meester Wilco van groep 8 loopt de hele excursie mee. Gaat hij vaker met de klas op ontdekking bij het oude zwembad? Jazeker, en er komen ook jongere groepen. Scholen ontvangen alleen erg veel materiaal en suggesties voor natuureducatie, docenten moeten keuzes maken binnen de kaders van het jaarplan. Deze IVN-excursie is één van de opties. Zó dichtbij het dorp, de natuur als leslokaal – dat is bepaald voor herhaling vatbaar. Het is zeker geen vrijblijvend uitje met natuurspelen, want op school wordt nog eens overhoord wat er zoal geleerd en ontdekt is.

Na afloop volgt een korte evaluatie met de gidsen. Het is een relatief warme najaarsdag, geen ongevoen verschijnsel in de laatste jaren. Voor de leermomenten is dat prettig, je kunt met de kinderen ongedwongen buiten zijn. Wel worden door het bijzondere verloop van de seizoenen sommige verschijnselen van de herfst gemist.

Meer lezen of zelf ontdekken? Bekijk op ivnoostvelwezoo.nl onder 'publicaties' de PowerPoint-brochure over Zwembad Beekhuizen. Er zijn drie presentaties voor leerkrachten op uiteenlopende leer-niveaus, van groep 3 tot groep 8. De laatste is ook geschikt voor volwassenen.

Tekst en beeld: Jeroen Boland

Hoe krijg je de kids mee naar buiten?

Natuurgidsen zijn bij wandelingen meestal de zenders van kennis, de deelnemers de ontvangers. Veel (groot)ouders wandelen ook zelf met hun (klein)kinderen, maar hoe maak je natuurbeleving spannend? Hoe zou het zijn als ouders daarbij ook gidsen waren? IVN Oost - Veluwezoom brengt dit in de praktijk met de minicursus 'Samen de natuur in'. Gids Marieke geeft hieronder haar impressie van hoe dat verloopt.

Hoe krijg je je kids mee naar buiten? Hoe maak je die doodgewone wandeling tot een leuk en spannend natuur-avontuur? Wat kun je samen met je kind bekijken, waar kun je van leren en wat draag je over - ook zonder eerst een biologiestudie te hebben gedaan? Op die vragen wil de cursus antwoord geven. Geen moeilijke theorie, maar leren kijken naar de natuur en je er samen over verwonderen.

Natuurbeleving kan zo simpel zijn

Eind september is de eerste cursusochtend, in kleine groepjes. De theorieavonden zijn vanwege corona vervangen door een extra excursie. Voor ieder kind een loepstokje, voor de volwassenen een tekenkaart; daarmee kunnen ze eventuele lastige metgezellen tijdig verwijderen. Niet overbodig, want de kids gaan meteen buiten de paden, speuren naar beestjes om in het potje te doen. Ze duiken tussen de stronken en takken. En met succes! We vinden een duizendpoot en een flinke miljoenpoot. Ook de pissebedden krijgen volop aandacht. Nadat we alles bekeken hebben, gaan de beestjes voorzichtig terug naar hun eigen plekjes.

Het kan zo simpel zijn: doe allemaal een blaadje in de beek; wiens blaadje gaat het eerste onder de brug door? Nadat de deelnemende oma's ook zijn aangemoedigd, wordt iedereen fanatiek. Met takken worden obstakels opzij geduwd en bij de finish wordt flink gejuicht. Ook de zintuigen worden aan-

gesproken; hoe ruikt gage? Wat is die stam nat en glad! Mosjes voelen lekker zacht en als je met zijn allen door een hoop bladeren loopt, maak je lekker veel lawaai.

Namen verzinnen voor paddenstoelen

Tijd om even te klimmen en te klauteren. Een flinke omgewaaide den maakt een spannende brug. Na wat tips lukt het iedereen om de top te halen (die ligt gelukkig gewoon plat). De kinderen uit mijn groepje willen nog een paar keer. Ze kunnen het nu helemaal alleen, hartstikke goed. Rond de vijver zien we paddenstoelen. We verzinnen er leuke namen voor. Nog even verstoppen in het rododendronbosje en dan is het alweer tijd.

Na afloop merk ik dat de kinderen moe zijn, maar vol verhalen zitten. De volwassenen zijn verrast dat zo'n klein wandelrondje een enorme natuurbeleving oplevert. Kilometers maken kan leuk zijn, maar de kinderen én je natuurmomentjes het tempo laten bepalen – dat geeft een heel andere beleving.

Als gids vond ik het leuk om de volwassenen mee te nemen in het beleven van de natuur. Om ze aan te sporen mee te doen en niet langs de zijlijn te blijven staan. Zo wordt natuurervaring een fijne gezamenlijke herinnering. En waarom zouden alleen kinderen mogen boompje klimmen?

De wandelingen zijn in het voor- en najaar, om zo in meer seizoenen deze ervaring op te doen. Ondanks beperkingen gaan de gidsen ook komend voorjaar, als het even kan met dezelfde kinderen en (groot)ouders, weer samen de natuur in!

Tekst: Marieke Grijze

Beeld: Niki Bouwman

Geslaagde buitenlesdag en nieuw groen schoolplein

Op de laatste zonnige nazomerdag in september, de 22ste, kregen kinderen van 350 scholen in Gelderland buiten les. Bijna de helft van alle basisscholen in Nederland deed mee aan deze Nationale Buitenlesdag, die dit jaar voor de vijfde keer georganiseerd werd door Jantje Beton en IVN Natuureducatie.

Voor de kinderen van de Rozendaalse Dorpsschool was dit een bijzondere en extra feestelijke dag. Ze kregen niet alleen een buitenles van hun eigen leerkrachten, maar ook van de natuurgidsen van IVN Oost-Veluwezooom én medewerkers van IVN Gelderland. En er was nog een reden voor feest: het 'nieuwe groene schoolplein' werd geopend en in gebruik genomen.

Natuurgidsen als kadootje

De Rozendaalse Dorpsschool kreeg als 150ste school subsidie van de provincie Gelderland om een groen schoolplein aan te leggen. Dat is al aardig gelukt. De ontdek- en leertuin staat vol kruiden, lekker ruikende bloemen en eetbare planten. Het schoolplein krijgt later nog een insectenhotel, een wilgentunnel, een waterpomp, een speeltoestel van boomstammen en een aantal fruitbomen. Ook is er een blotevoetenpad. Dat IVN-natuurgidsen les gaven, was een kadootje van IVN Gelderland aan deze ambassadeursschool voor Groene Schoolpleinen in Gelderland.

Schooldirecteur Meera Limpens opende de ontdektuin officieel door het losmaken van een strik om het toegangshek. Er was meteen geen houden meer aan: ruim honderd joelende kinderen stormden de tuin in. Meera Limpens: "De tuin krijgt een vaste plek in de lessen. Het is belangrijk dat kinderen veel buiten zijn en veel leren over eetbare planten en omgaan met het milieu."

Speurtocht naar kriebelbeestjes

Onder leiding onze natuurgidsen Lucianne Le Coultre, Adelijne Martin, Anja Verweij en aspirant-natuurgids Michèle Rotmans gingen de kinderen uit groep 3 tot en met 7 in kleine groepjes op zoek naar kriebeldier-tjes. Gewapend met loepstokje, een schepje en een onderzoeksbak werden de bodem en de bosjes rond de school grondig afgezocht. Ondanks de droogte werd er veel gevonden: slakken, wormen, larven, sprinkha-

nen, lieveheersbeestjes, wantsen, spinnen en mieren. Zelfs een egel, maar dat is natuurlijk geen minidier-tje. De bodemdier-tjes werden goed bestudeerd. Hoeveel poten heeft-ie, waar heb je die gevonden, wat eet-ie? Met behulp van een zoekkaart werden de juiste dier-tjes erbij gevonden.

Het enthousiasme van de kinderen spatte ervan af. Een meisje dat een beetje bang was om een worm-pje te pakken, heeft dit voorzichtig tóch gedaan. Een hele overwinning. Een gevonden larve die bijna aan het uitkomen was, ging enthousiast mee de klas in, om te kunnen kijken wat daar nu uitkomt. Ook populair waren de lieveheersbeestjes, die volop in de bosjes aanwezig waren.

Kortom: een geslaagde dag! De kinderen hebben met plezier ontdekt welke kriebelbeestjes er op en onder hun schoolplein leven.

Tekst: Anja Verweij

Foto's: Lucianne Le Coultre

Omroep Gelderland was aanwezig voor opnames en heeft het eerste uur een groepje jongens gevolgd tijdens de les. Voor wie nieuwsgierig is: de reportage is hier te vinden:

omroepgelderland.nl/nieuws/2470914/Septemberzon-netje-komt-goed-van-pas-tijdens-Nationale-Buitenlesdag

In de Regiobode haalde IVN Oost-Veluwezooom de voorpagina met een bericht over de buitenlessen.

Ook Studio Rheden besteedde digitaal aandacht aan de activiteit: studiorheden.nl/2020/09/23/kinderen-krijgen-in-rozendaal-ook-buiten-les/

Voorwandelen

De veelzijdige natuur van landgoed BEEKHUIZEN

Vanwege de coronamaatregelen zijn de afgelopen maanden veel geplande IVN-excursies geannuleerd. Dat is jammer, maar ook begrijpelijk. Dit betekent echter niet dat we thuis hoeven te blijven. We hebben immers gelukkig nog de IVN route-app waarmee we op pad kunnen. Momenteel kun je in 'onze' regio zes wandelroutes en één fietsroute downloaden via de IVN route-app.

Graag wil ik één van de wandelroutes er voor julie uitlichten: 'De veelzijdige natuur van landgoed Beekhuizen'. Ik zal niet de route zelf beschrijven, want het is veel leuker om die zelf te ervaren. In dit artikel licht ik een aantal aspecten van het landgoed toe. Hopelijk is dat een stimulans om dit mooie gebied te gaan verkennen. Met de IVN route-app heb je namelijk altijd je eigen gids bij je!

Hotel Beekhuizen

Van Beckhuysen tot Beekhuizen

Landgoed Beekhuizen kent een lange, rijke historie die minimaal teruggaat tot de vijftiende eeuw. Een van de oudste vermeldingen van Beekhuizen dateert uit begin 1400. Toen werd 'Beckhuysen' genoemd in het Tijsboek van het nonnenklooster in Elten. Beckhuysen was toen een hoeve die bewoond werd door Bernt Beckhuysen. Later werd de hoeve 'Klein beekhuizen' genoemd. De naam Beekhuizen had in het verleden diverse schrijfwijzen: Beckhuysen, Beeckhuysen, Beekhuijsen en Beekhuise.

Hebben we het over landgoed Beekhuizen dan hebben we het ook over Johan Willem Frederik van Spaen (1746-1827). Hij was de grondlegger van het parkachtige landgoed. Na zijn studietijd maakte Van Spaen een grote reis door Europa waarin hij veel indrukken opdeed op het gebied van landschapsarchitectuur. Deze ervaringen zette hij om in een 'droom' om het woeste gebied, dat zijn vader had gekocht, om te 'toveren' in een idyllisch landgoed. In 1776 werd gestart met de aanleg van het park en in augustus 1790 werd het park geopend. Het hoogtepunt was een hoge waterval: de Grote Cascade.

Tussen 1844 tot 1847 liet Van Spaen hotel Beekhuizen bouwen waar heel wat bekende persoonlijkheden gelogeerd hebben, onder wie koningin Emma. Het oude hotel is twee keer door brand verwoest en op de locatie van het oude hotel staat nu Boutique Hotel Beekhuizen. Het enige wat nog rest van het oude hotel is de ijskelder.

Uiteindelijk spendeerde Van Spaen ruim vijftig jaar van zijn leven aan het verwezenlijken van zijn Beekhuizerdroom. In 1867 kocht de Duitse industrieel J.H. Willem Lüps het landgoed. Hij zag het landgoed meer als een investering en liet daarom veel bomen kappen voor de verkoop. Dit waren vooral naaldbomen die geleverd werden aan de mijnbouw. Sinds 1930 is landgoed Beekhuizen in handen van Natuurmonumenten.

Vogels en veelzijdige natuur

De heuvels, vijver en beek zijn kenmerkend voor het landgoed en samen met de statige bomen bepalen ze voor een groot deel de uitstraling. Qua bomen bestaat het park grotendeels uit loofbos met vooral beuk en eik, maar ook naaldbomen zoals douglas en lariks zijn vertegenwoordigd. Vooral de combinatie van het aanwezige water en de verschillende boomsoorten hebben een zekere aantrekkingskracht op fauna. Er leven diverse vogelsoorten op landgoed Beekhuizen, zoals de boomklever, de boomkruiper, de grote bonte, zwarte en groene specht en het goudhaantje. Dankzij de vele beukenbomen ontbreekt de vink natuurlijk ook niet. In de winterperiode komen vaak grote groepen kepen voor.

Ijsvogel

Het voordeel van wandelen in de winter is dat het blad van de bomen is en vogels beter te bekijken zijn. Een verrekijker meenemen is zeker zinvol. De Beekhuizerbeek en de vijver zorgen voor de aanwezigheid van de grote gele kwikstaart en de ijsvogel. De oplettende wandelaar maakt een goede kans deze te observeren. Door de zachtere winters kun je de grote gele kwikstaart ook steeds vaker in de winter waarnemen.

Naast het grote aantal vogelsoorten zijn de ringslang, boommarter en das op het landgoed aanwezig. En ook een ontmoeting met een wild zwijn, edelhert of ree is zeker niet uitgesloten. Qua flora is het vlakbij de vijver liggende bronbos interessant. Vanwege het opborrelende bronwater komt hier het paarbladig goudveil voor. Een geheel andere biotoop is het heideveldje dat grenst aan het landgoed. Struikheide heeft hier duidelijk de overhand, maar ook dopheide komt op enkele plekken voor. Vaste bewoners van dit gebied zijn de zand- en levendbarende hagedis.

Beekhuizerbeek en de vijver

Vroeger lag de oorsprong van de Beekhuizerbeek op en rondom de plek waar nu de vijver ligt. Die locatie werd toen aangeduid als Den Bruijl en was een oud Markebos. Het bos was waarschijnlijk erg nat vanwege de diverse waterbronnen die er liggen. Omstreeks 1787 liet Van Spaen een deel van deze

bronnen uitgraven tot de huidige grote vijver. Waarschijnlijk heeft hij dat gedaan om een stuwvijver te creëren waarin het water werd verzameld om de papiermolens, die verderop aan de beek lagen, aan te drijven. Daarnaast liet hij in de buurt van de vijver een aantal extra sprengkoppen aanleggen. Deze zijn nog steeds te zien en liggen ter hoogte van de sportvelden. De sprengkoppen stonden destijds bekend als het Koendersgat, de Paardenkolk en het Mayengat, ook wel Meijengat genoemd. Later liet Van Spaen een nieuwe sprengkop uitgraven, wat nu het Kleigat is. De aanwezige kwelplekken werden uitgegraven en zo werd de sprengenbeek gerealiseerd, die er nog steeds ligt. Het Kleigat is nu het startpunt van de Beekhuizerbeek.

Schietbaan

Langs het wandelpad, dat evenwijdig loopt aan de Beekhuizerbeek en Den Bruijl, is een oude schietbaan te vinden. Komend vanaf de woonboerderij ligt na ongeveer 100 meter aan de linkerkant een verhoging. Achter die verhoging lopen twee wallen, over een lengte van ongeveer 250 meter, richting het bos. Dit is een oude schietbaan die ongeveer 200 jaar geleden is aangelegd. De Velsche Schuttersvereniging gebruikte de schietbaan voor hun schietoefeningen.

Kamerdalseberg

De Kamerdalseberg is een oud heideontginningsgebied en daar ligt waarschijnlijk een link naar ontginningsboerderij het Klaphek. De zuidelijke helling van de Kamerdalseberg heeft een halfronde vorm en loopt vrij stijl naar beneden. Vanwege de vorm heeft deze helling de bijnaam Het Amfitheater meegereggen. Vanaf de top van had je vroeger een prachtig uitzicht over de IJssel en de uiterwaarden.

Tekst: Jaap Vette

Beeld: Jaap Vette, Gelders Archief (ansichtkaart) en Pixabay (ijsvogel)

Bronnen: Gelders Archief, Kasteel Biljoen en daar rondom (H. Kerkkamp, Veluwezoominbeeld.nl)

Keienberg

Met een hoogte van ongeveer 50 meter is de Keienberg een redelijk hoge heuvel aan de rand van de stuwwal in Velp. Vanuit toponymisch oogpunt heeft er in het verleden waarschijnlijk een grote kei bovenop de heuvel gelegen. Historische gegevens wijzen ernaar dat de Keienberg, in de tijden voor de kerstening van Nederland, een heilige functie had. We hebben het dan over de periode voor de tiende eeuw.

Op de Keienberg stond vroeger een zware beuk, die kon je met een trapje beklimmen en dan kwam je op een plateau vanwaar je een prachtig uitzicht had. Tegenwoordig staat bovenop de Keienberg een bank waar je lekker even kunt uitrusten.

Lijkt het je leuk deze wandeling te maken? Download dan de route met de IVN route-app. Heb je de app nog niet? Deze is gratis te downloaden in de Play Store of de App Store. De wandelroute is 6,5 kilometer en start vanaf de parkeerplaats van voormalig hotel De Roskam.

Veren schudden

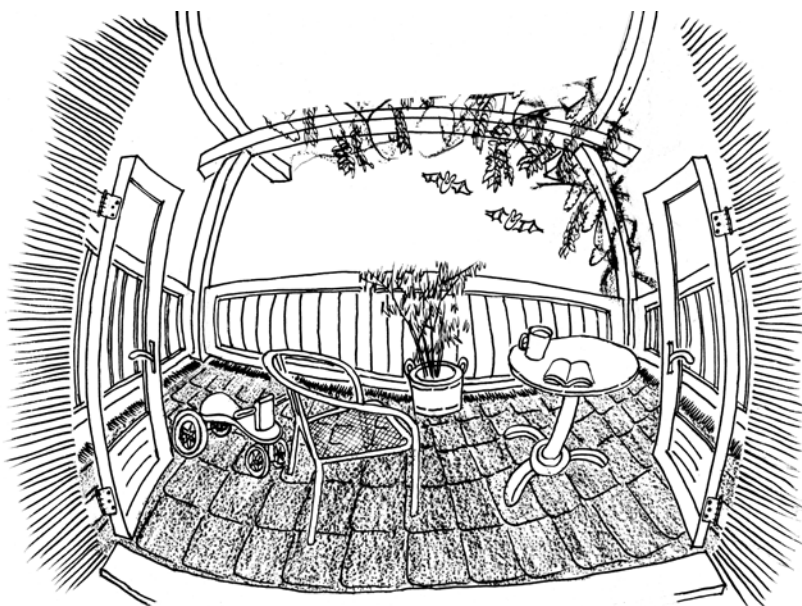
Ophokken gaat niet zonder slag of stoot. Wanneer thuisblijven het advies is en op reizen een taboe rust, is het zaak om op tijd de zinnen te verzetten.

Zelf woon ik bij park Sonsbeek in Arnhem. Een ommetje hoort tot de dagelijkse routine. Koeien grazen in de wei en de oever van de beek wordt bewaakt door ganzen. Er scheert een ijsvogeltje door de lucht en in de verte hamert een specht op een holle boomstam.

De waterval bij het Sonsbeekpaviljoen schittert in de zon. Ineens stort een zwaan op de stroomversnelling naar beneden. Vleugels wapperen en er klinkt geknor. Nadat de veren zijn geschud, volgen zeven kuikens het voorbeeld.

Thuis biedt het balkon hoop in bange dagen. Terwijl er vleermuizen rondwapperen, kweek ik planten in de kuip. Dat begint op cocoonen in een vissenkomp te lijken.

Tekst en beeld: Johan Meeus

Bijzonder natuurpareltje op bedrijventerrein

Op het Arnhemse bedrijventerrein IJsseloord, ter hoogte van de IJsselbrug bij Velperbroek, ligt naast het kantoor van drinkwaterbedrijf Vitens een klein terreintje dat ecologisch gezien waardevol is. Het terrein kent op kleine schaal een bijzondere veelzijdigheid aan waardevolle vegetatietypen, met zeldzame plantensoorten ertussen. Dit verklaart de relatief hoge biodiversiteit die de plek blijkt te kunnen herbergen.

Van noord naar zuid gezien, begint dit waardevolle terreintje bij een kleine, ondiepe plas aan de linkerkant van het Vitens-kantoor. Deze waterpartij heeft aan de zuidkant een zeer geleidelijk aflopende oever, waarin goed ontwikkelde, representatieve plantengemeenschappen te zien zijn van de verlandingsreeks van zoetwater, ofwel hygroserie. Dicht bij de waterlijn van de oever is slijkgroen gevonden en zo'n anderhalve meter oeveropwaarts is zelfs genadekruid aangetroffen.

Naast de natte oever groeit een verruigende rietkraag met riet, zeggen en andere hoog opschietende kruiden. Deze kraag gaat oeverwaarts over in een nog iets drogere gemeenschap: een galerijbos bestaande uit voornamelijk wilgen, maar ook, verder van de plas af, berken en soms een populier. In de kruidlaag van dit galerijbos staan orchideeën: veelal moeraswespenorchis, maar ook rietorchis en brede wespenorchis.

Een soort heemtuin

Het kleine bosje gaat over in een open en zandig veldje, met enkel kruidachtige planten en mossen. Langs en in de overgang van het bosje naar dit open, lichtere milieu zijn twee zeldzame planten gevonden, die typerend zijn voor zandige oeverwallen: de brede ereprijs en het vertakt schaafstro. Ook werd hier een exemplaar van hemelsleutel aangetroffen; daarvan was niet te zien of het om een wild of verwilderd exemplaar ging.

Op het zandige veldje zelf is een goed ontwikkelde slangenkruid-associatie te zien. Het mooie is dat deze pioniergemeenschap op deze plek gewoon uit zichzelf in stand blijft. Dit komt door de konijnen die er wonen; ze houden de zandige grond open door hun graafgedrag. Dit stukje van het terrein staat vol slangenkruid, teunisbloem, toorts en ook een exemplaar van de zeldzame veldhondstong. De grote hoeveelheid zand op maaiveldniveau rond de plas is mogelijk een verspreid depot van vergraven pleistoceenzand van lokale herkomst.

Het is verbazingwekkend dat zo'n 'pareltje' aan spontane natuur op een Arnhemse bedrijventerrein kan staan. Het is alsof je er een snelle reis door enkele klassieke Nederlandse landschappen maakt. En dat allemaal binnen een interval van maar zo'n twintig meter. Het lijkt wel een soort heemtuin, waarin kleine 'strookjes' met zeer uiteenlopende vegetatietypen naast elkaar te bewonderen zijn.

Potentiële bedreigingen

De zogenaamde 'vergroeningsplannen' die door beheerders en ontwikkelaars worden uitgevoerd, vormen een groot gevaar voor de inheemse Nederlandse flora. Vaak wordt groen aangeplant op plaatsen waar al groen stond: spontane en inheemse vegetatie, die ecologisch veel meer waarde heeft. Onkruidruigten of hooilanden worden verwijderd en onder het mom van "nieuwe natuur maken" planten of zaaïen gemeenten er gecultiveerde en/of uit-

heemse (sier)planten voor in de plaats. In werkelijkheid wordt hiermee de natuur eerder vernield dan gemaakt. Dit is een grote stroop voor de inheemse flora, waaraan de insectensterfte is gekoppeld vanwege het verdwijnen van hun waardplanten. Zo'n ingreep lijkt bij het plasje vooralsnog niet te hebben plaatsgevonden. De vraag is wel wat men er met de toenemende boomgroei gaat doen.

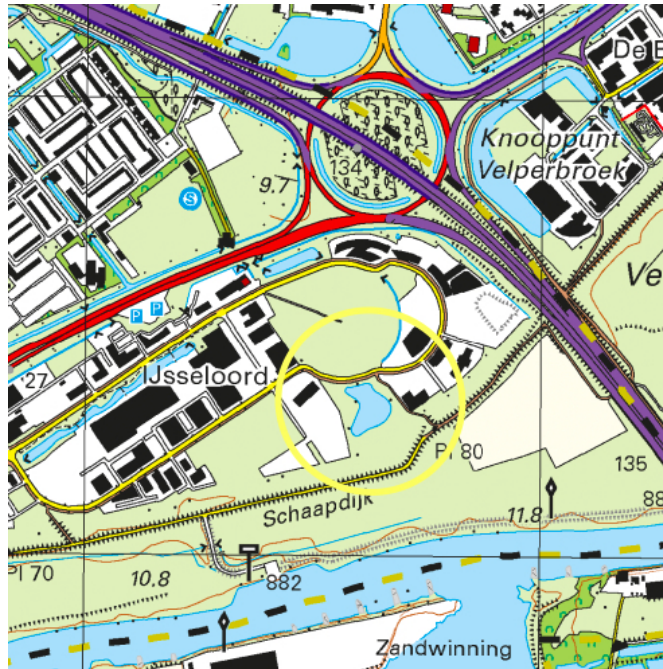
Het overwegend zandige terrein rondom de plas wekt niet de indruk dat het intensief onderhouden wordt. En dat heeft aantoonbaar positieve gevolgen gehad voor de huidige ecologie aldaar. Maar: een teveel aan 'niks doen' is na enige tijd ook niet best: dit kan juist averechts werken en de bijzonderheden laten verdwijnen. Het open strandje, bijvoorbeeld, is bijzonder, maar lijkt steeds meer te verlanden. Dit is in de voorbije jaren nog versterkt door het probleem van de dalende grondwaterstand: een groot probleem dat deze locatie overstijgt. Uiteindelijk zal het hele plasje een bos kunnen worden. En de ondergroei, met onder andere orchideeën, in het huidige bosje kan verdwijnen wanneer het droger en zuurder wordt en andere, houtige planten dominant worden.

Epipactis Palustris

Ook kunnen planologische veranderingen een bedreiging vormen. Kan de zandige plek met de slangenkruid-associatie en konijnenholen bijvoorbeeld in de toekomst een parkeerterrein of ontwikkellocatie voor bedrijven worden? Een groot parkeerterrein direct aan de andere kant van het plasje is al beschikbaar voor bedrijfsontwikkeling. Aanleg van nieuwe parkeerplaatsen op het zandige deel wordt dan voorstelbaar, maar dit zou effect hebben op de beschreven ecologie. Tot slot vormt de hoeveelheid zwerfvuil op de genoemde parkeerplaats, maar ook in het natuurgebiedje, een bedreiging. De coronapandemie maakte de locatie blijkbaar een favoriete hangplek. Dit is zonde van het aanzicht van zo'n mooi stukje natuurterrein. Daarbij kan zwerfafval schade toebrengen aan de flora en fauna.

De genoemde bedreigingen vormen aanleiding voor gegronde zorg over deze plek met bijzondere natuurwaarde, waarover niets gepubliceerd lijkt te zijn. De website waarneming.nl vermeldt over meerdere jaren wel enkele soorten die hierboven zijn genoemd. Dit is echter fragmentarisch en biedt geen informatie over de samenhang en bijzondere context.

Wordt vervolgd

Nu resteert natuurlijk de vraag of de ecologische waarde van dit plekje bekend is bij de beheerder van het bedrijvenpark. Welke acties moeten ondernomen worden om het in de huidige staat te kunnen behouden? Naast genoemde floragegevens deden we wat onderzoek naar verleden en topografie van de plek. Vanuit die achtergrond zochten wij contact met de ecooloog van de gemeente Arnhem. Ook benaderden we de beheersorganisatie van het bedrijvenpark IJsseloord-2, die op zijn beurt met een ecologisch adviseur contact heeft. Wij bieden hen aan actief mee te denken over behoud en toekomst van dit pareltje van natuur.

We hopen in een volgende KARWIJ positief te berichten over de status en toekomst van dit bijzondere stukje 'bedrijfsnatuur'. Zodra de omstandigheden het toelaten, en met toestemming, hopen we een excursie vanuit IVN Oost-VeluwezooM te kunnen organiseren op dit terrein.

Tekst: Jochem Macare en Jeroen Boland

Beeld: Jeroen Boland, WikiMedia Commons, Topokaartnederland.nl

Verbondenheid

Wanneer ik dit schrijf is het eind oktober, een ingrijpende en onzekere tijd vanwege het coronavirus. Nu ons gevraagd wordt zoveel mogelijk afstand van elkaar te houden, rijst de vraag hoe we desondanks toch verbondenheid kunnen ervaren?

Wat dat aangaat, neem ik graag een voorbeeld aan de natuur: in het bos voel ik me verbonden. Ik zie hoe alle planten, bomen en dieren op elkaar afgestemd zijn. Gelukkig is het nog steeds mogelijk om met kleine groepjes het bos in te gaan, maar ook alleen vind ik de verbinding met het groen om me heen.

Het is herfst, de tijd van paddenstoelen. Bijna dagelijks trek ik eropuit om weer nieuwe juweeltjes in het bos te ontdekken. Zo bezocht ik onlangs met mijn dochter en schoonzoon het bosgebied achter de Posbank. In dit gemengde bos staan berken. Dat levert door het natte weer en een perfecte temperatuur veel vliegenzwammen op. Ik stel me voor hoe deze prachtige paddenstoelen onder de grond met elkaar verbonden zijn via hun netwerk van schimmeldraden; het mycelium. En hoe dit netwerk verstrengeld is met de wortels van de berkenbomen, zodat ze voedingsstoffen met elkaar kunnen uitwisselen en elkaars soort zo in stand houden.

Parasolzwam

Parasolzwammen en muizenstaartzwammetjes

Verspreid in hetzelfde gebied vinden we de grote parasolzwam, die een andere functie heeft: zijn schimmeldraden verspreiden zich in bladafval en dood hout, en breken dit af. De grote parasolzwam is dus een echte opruimer, die zijn naam bovendien eer aandoet door de enorm grote exemplaren die we hier en daar zien. Een scherp contrast met andere opruimers, de piepkleine muizenstaartzwammetjes, die lieflijk groeien op de kegels van sparren en dennen.

Muizenstaartzwam

Het regent, en hoewel het bladerdek ons tijdens de wandeling beschermt tegen de regen, zien we hoe vele paddenstoelen verzadigd zijn door het vocht. Zij nemen het regenwater in de cellen op waardoor ze in gewicht en volume toenemen. Paddenstoelen groeien niet door celdeling, maar door celvergroting; een wonderlijk verschijnsel. Bij het zien van de opgezwollen, sponzige paddenstoelen begrijp ik waarom ik champignons voor consumptie beter niet in water kan wassen!

Parasieten

Niet alle paddenstoelen werken op zo'n vriendelijke wijze samen met de natuur. Verderop zien we een bundel honingzwammen, beruchte parasieten die bijna elke boomsoort aan kunnen vallen.

Ook voor een groep beukenbomen verderop dreigt er gevaar. Enkele ervan zijn omgehakt, en deze vormen nu een zwakke schakel in het geheel: overladen met reuzenzwammen kwijnen de stronken weg, wat een risico vormt voor de omringende bomen. Ook de reuzenzwam is een parasiet die, indien voldoende gegroeid en aangesterkt door zijn opruimwerk, ook op gezonde bomen kan gaan parasiteren.

Aan het eind van de wandeling vinden we nog een groepje elfenbankjes, herkenbaar aan de witte onderkant. Deze laten we maar aan de elfjes over, en we nemen zelf plaats op een grotere bank. Straks thuis zullen we onze foto's uitwisselen en onze vondsten enthousiaste bespreken. Maar nu zitten we hier nog even, genietend van het uitzicht over de heide, in stilte en verbondenheid.

Tekst: Sandra op den Akker

Foto's: Berry van den Boogaard

Gebaande paden

Als ik ergens niet van ben, is het wel van de gebaande paden. Niet in het dagelijks leven en niet in de natuur. Ik laat mij het liefst leiden door ingevingen en inspiratie. Er is dan ook niets fijner dan struinen door onontgonnen gebied. Van die paadjes dwars door het struikgewas.

De meeste organismen zijn echter niet zo avontuurlijk en komen het liefst op de plekken die ze kennen. De ree en het zwijn volgen hun vaste wissels, de hagedis gaat naar zijn favoriete, warme zandplekje en de bronstige bok staat op 'zijn' plek op de heuvel. Dat doen ze zo, al eeuwenlang. In de loop van de tijd hebben ze geleerd dat als je een beetje uit de buurt van die tweebeenen kan blijven, dat best goed gaat. Op 'onze Veluwe' ging dat tot voor kort ook best aardig.

Door het sluiten van pretparken en ander vermaak, trekt de rusteloze tweebeene echter steeds vaker het leefgebied van andere aardbewoners in. Het bos is voor mensen vooral een plek om je uit te leven: spelen, struinen, racen en feesten... Nét op die plek waar het zwijn haar ketel wilde bouwen, de hagedis in de zon wil liggen en de bok zijn roep wil laten horen.

Ongenode gasten op het verkeerde feest

Zijn wij te gast in het leefgebied van een ander, of is het ONS recreatieterrein? Ik blijf voortaan netjes op de aangelegde paden, volg netjes de bordjes van het knooppuntennetwerk en glimlach naar mijn mede-tweebeenen die zich 'als liepen ze over de Kalverstraat' ook netjes aan de route houden.

Tekst en illustratie: Adelijne Martin

Buiten de gebaande paden
Is het mondkapje geen must
Lijkt het virus overwonnen
Vind je frisse lucht en rust

Buiten de gebaande paden
Is de pandemie ver weg
Kun je rustig ademen
Ben je minder van de leg

Buiten de gebaande paden
In bos, op hei, in uiterwaarden
Beleef je de natuur dichtbij
Mag je onbelemmerd aarden.

Tekst en beeld: Floor Scholten

Bo(o)mbast

Eerder dit jaar besteedde ik aandacht aan knoppen, bladeren, vruchten en zaden van bomen. Deze keer wil ik mijn tocht langs bomen afronden door eens te kijken naar de stam, de takken. Is de bast van een boom bombastisch en dus alleen gericht op uiterlijk vertoon, of heeft hij een functie? Wat valt er te weten, te beleven? Welke feitjes zijn er, maar vooral: wat prikkelt mijn fantasie?

Al wandelend zie ik heel grote verschillen. Van glad tot pokdalig. Met zogenaamde ogen, daar waar takken afgefallen zijn. Pastilles op de bast bij de witte abeel. Bomen die soms eenkleurig zijn, soms een heel kleurenpalet vertonen. Zo is er de gladde bast van de beuk: dun, kwetsbaar en gevoelig voor zonbrand. Zelf heeft hij daar een prima overlevingsstrategie voor ontwikkeld. De takken hangen naar beneden, beschermen de stam. Staat diezelfde beuk echter in een laan, dan heeft hij die takken niet nodig, zijn soortgenoot beschermt hem wel. Ja, totdat die soortgenoot gekapt wordt. De volle zon kan ineens enorme schade aanrichten. Niet voor niets wikkelen mensen dan een soort jute om de stam.

Schors van de douglas

Een douglas kampt met heel andere problemen. Hij groeit zo snel, dat hij letterlijk uit zijn vel barst, omdat de schors niet elastisch is. Van dichtbij zie je dan ook een heel divers landschap met hoogtes en laagtes, met diverse kleuren. De berk lost deze snelle groei op door delen van de bast los te laten, je ziet de vellen er letterlijk bijhangen.

In Nederland zie je bij de gladde iep, amberboom of kardinaalsmuts op de jonge twijgen de bast in eerste instantie als kurklijsten groeien. Deze lijsten zijn vleugelvormig, ontmoedigen wellicht vraat door dieren. De kurkeik in Portugal vormt een zeer dikke bast, waarvan de kurklaag na tien jaar geoogst kan worden. Men maakt er bijvoorbeeld kurken voor wijnflessen van.

Kurklijsten op een stam

Op de stam van naaldbomen zie je harsblaasjes, waarin taai, kleverig hars zit. Deze hars zit van nature in de naaldboom. De boom produceert de hars als deze beschadigd is, bij stress, om zich te beschermen tegen virussen, ongedierte. Hars kent vele toepassingen. Het wordt toegevoegd aan papierpulp om het papier beschrijfbaar en bestand te

gen vocht te maken. In een pleister zit het vaak als kleefmiddel. De strijkstok van de viool wordt ermee ingesmeerd, mensen gebruiken het als ontharingsmiddel.

Prunus met soort hars

Wanneer een prunus last heeft van de zogenaamde gomziekte, duwt de aangetaste boom de bacteriën naar buiten en wordt een soort hars zichtbaar. Kijk je goed dan zie je op de stam van zo'n prunus ook de lenticellen zitten. Een soort huidmondjes, die zorgen dat het levende weefsel voldoende zuurstof op kan nemen.

Prunus met lenticellen

Callusvorming en warrelknoesten

Wanneer een tak afbreekt, of de bliksem de boom treft, ontstaat ter plekke een wond. Daar is de boom vatbaar voor bacteriën, schimmels en insecten, waardoor hij ziek kan worden, rotten of sterven. De boom zal van nature ter plaatse wondhout aanmaken, oftewel callus. Daarmee zal de wond overgroeien.

Ook insectenvraat of een infectie veroorzaakt door een bacterie moet aangepakt worden. Wanneer de boom een tumorachtige groeiaandoening vormt op deze plek, spreken we van een warrelknoest, wortelhout of maserknol. De passieve groeiknoppen schrikken wakker en beginnen als een bezetene te groeien. Er ontstaat een opeenhoping van knoppen, takken, wortels. Het hout aldaar is stroperig, hard en moeilijk te splitsen en snijden, maar scheurt minder gauw. Een warrelknoest van de juiste boom (taxus, eik) kan veel geld opbrengen, aangezien kunstenaars er prachtige voorwerpen van maken, Jaguar er ooit zelfs het dashboard mee verfraaide.

Callusvorming oftewel wondhout

Soms levert die warrelknoest of de gehavende boomschors een prima voedingsbodem voor mijn fantasie. Ik hoop dat dit voor jou ook geldt.

Warrelknoest of oude bosbaas.

Tekst en beeld: Corlène van den Camp

Leuk idee

Wat een leuk idee! Daarom een paar foto's van de afgelopen periode. De lockdown verandert voor mij qua buiten zijn niet zo heel veel; ik ben altijd al veel buiten te vinden. Wel is het nu leuk dat ik steeds vaker de vraag van vrienden en familie krijg of ik ze een keer mee wil nemen naar de Veluwezoom omdat ze mijn positieve verhalen erover horen en er mooie foto's van zien. Enthousiasme werkt aanstekelijk denk ik.

Tekst en foto's: Maaïke van Roekel

Paddenstoelen in de heemtuin Presikhaaf

De heemtuin in Arnhem Presikhaaf is dit jaar extra druk bezocht in Coronatijd, maar er waren geen rondleidingen. De paden zijn te smal om elkaar te passeren en anderhalve meter afstand houden is met het gidsen domweg niet te doen.

Voor het paddenstoelenseizoen bedachten we daarom iets nieuws: inschrijven en werken volgens een tijdslot. Op 11 oktober organiseerden we op die manier toch de herfstwandeling die in het teken stond van paddenstoelen. Iedereen kreeg een plattegrond met een te volgen route en een A4-tje met algemene informatie over paddenstoelen. Bij de paddenstoelen hadden we houten bordjes gezet met daarop de naam van de paddenstoel.

Er kwamen 33 volwassenen en 16 kinderen op af. Best een grote groep. Mensen die op 11 oktober niet konden komen, kregen een week later alsnog de mogelijkheid te komen kijken. We zouden de bordjes in eerste instantie een week laten staan, was het idee, maar paddenstoelen komen en gaan. Dus soms moesten er bordjes weg en soms weer nieuwe bij. Omdat het al met al een groot succes was, lieten we ze ook in de herfstvakantie nog staan.

Zelf ben ik elke dag gaan kijken en ontdekte steeds weer nieuwe paddenstoelen. Soms verdwenen er een paar op de ene plek en kwamen ze op een andere plek terug. Als je er alle dagen mee bezig bent, wordt het een hele belevenis met allerlei bijzondere verrassingen. Zo waren er paddenstoeltjes op denkenkegels en op beukennootjes.

En ik ontdekte ook een roze stinkzwammetje, dat al na enkele dagen weer verdween.

Gelukkige maakte ik ook elke dag foto's. Ook in coronatijd kan je van de natuur genieten. Blijf dus niet binnen zitten.

Tekst en beeld:

Lucianne Le Coultre, coördinator heemtuuingidsen Presikhaaf

Rivierklimaatpark IJsselpoort: ruimte voor water, natuur en mensen

IJssel en uiterwaarden die klimaatextremen beter kunnen opvangen. Een mooi gebied, waar inwoners en recreanten kunnen genieten van rivier, natuur en rivierlandschap. Klimaatpoort en corridor voor plant en dier richting het IJsselmeer. Bedrijvigheid en landbouw meer verweven met natuur, en kleinschalige winning van duurzame energie

Sinds 2016 werken vijf gemeenten uit onze regio samen met het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, de Provincie Gelderland, Waterschap Rijn en IJssel, Rijkswaterstaat en Natuurmonumenten aan plannen voor een klimaatbestendige inrichting van de bovenloop van de IJssel. Ook bewoners, agrariërs, ondernemers en recreanten uit het gebied zijn hierbij betrokken. In dit Rivierklimaatpark komen verschillende opgaven samen. Er is gekeken naar de waterveiligheid, economische ontwikkeling, duurzame energie, recreatie, natuur, waterkwaliteit en scheepvaart.

Recent hebben de gemeenten en het rijk de contouren vastgesteld van een integraal plan waarin alle maatregelen in het gebied een samenhangend geheel vormen. Tussen Arnhem en Giesbeek wordt

een toekomstbestendig rivierpark gecreëerd, over een lengte van veertien kilometer. De doelstellingen zijn onderverdeeld in drie thema's: rivier, klimaat en park.

Rivier

Het doel is een robuust riviersysteem dat bestand is tegen extreem laag- en hoogwater en dat goed bevaarbaar is. Dit is een complexe opgave. Een lokale maatregel kan namelijk impact hebben op het totale watersysteem van de grote rivieren.

De rivier krijgt op drie plekken meer ruimte bij hoogwaterpieken. Dat gebeurt door de aanleg van een nevengeul en het uitplaatsen van betonfabriek Struyk Verwo bij Westervoort. En ook door verlaging van kades bij Lathum en de voormalige steen-

fabriek De Groot bij Velp. Tot slot door het stroomlijnen van hoogwatervrije terreinen en het verlagen van de uiterwaard bij De Groot. Deze maatregelen zorgen, bij extreem hoge rivierafvoeren, voor een waterstandsdeling.

Erosie van de rivierbodem is een serieus probleem: doordat de rivierbodem steeds dieper uitschuurt, wordt de waterstand lager. Dit leidt tot droogte in de uiterwaarden, het tast oevers en constructies aan en is gevaarlijk vanwege kabels die onder de rivier liggen. Rivierverruiming en het aanpassen van oeverbelijning moeten deze erosie tegengaan. Dit kan in combinatie met de aanleg van natuurvriendelijke oevers en het ontstenen van oevers. Deze zijn, samen met de nevengeul bij Westervoort, eveneens van belang voor het verhogen van de biodiversiteit en de waterkwaliteit. Knelpunten voor de scheepvaart worden opgelost door het plaatselijk aanbrengen van palenschermen en het aanpassen van de oeverbelijning.

Klimaat

Rivieren vormen een natuurlijke verbindingzone voor planten en dieren. Klimaatverandering maakt dit urgenter. Daarom zijn zoekgebieden aangewezen voor het ontwikkelen van natuur, zoals ooibos (tussen Velp en Rheden en in de Koppenwaard), stroomdal-grasland, glanshaverhooiland en landschapselementen zoals heggen.

Een faunapassage (kleine dieren) bij de monding van de Rozendaalse beek ter hoogte van de A348, zal de ecologische overgang van de Veluwe naar de IJssel verbeteren.

Het stimuleren van natuurinclusieve landbouw, met bloemrijke graslanden, zorgt voor meer biodiversiteit. Wat betreft extensievere landbouw kan toekomstperspectief voor boeren worden ontwikkeld door een combinatie met natuurbeheer, streekproducten en extensief recreatief medegebruik.

Het kleinschalig winnen van duurzame energie betreft thermische energie uit oppervlaktewater in diepe plas- sen zoals het Rhederlaag. Maar ook zonne-energie op daken en gronden van hoogwatervrije terreinen, zoals bij de voormalige steenfabriek bij Westervoort, de Bahrse Pol bij Lathum en Terrein De Groot.

Park

Doel is het rivierklimaatpark als groene long in de bebouwde omgeving en als uitloopgebied voor dorp en stad. Het plan bevat meer mogelijkheden voor recreatie door verbetering van toegankelijkheid, de gebiedsentrees, ontwikkeling van struinpaden, uitzichtpunten, fietspaden en ruimere vaartijden van het pontje bij Rheden.

In het plan krijgen de drie steenfabrieksterreinen een nieuwe invulling richting recreatie, natuur en energie. Voor Terrein De Groot betekent dit mogelijkheden voor waterstandsdeling, natuurontwikkeling, (verblijfs)recreatie en duurzame energiewinning.

Bij openstelling moet rekening gehouden worden met bestaande natuurwaarden. Denk aan vogels en reeën, door een goede zonering. Bij het Rhederlaag staat recreatie bovenaan, samen met het verbeteren van de verkeersveiligheid.

Tot slot

Nu de hoofdlijnen vastliggen, is er groen licht voor de volgende stap: het gedetailleerd uitwerken van de plannen. Niet alles kan in een keer. De uitvoering zal in stappen gaan, naar verwachting tussen 2024 en 2028. Veel ontwikkelingen zijn ook afhankelijk van private initiatieven. En niet onbelangrijk: rivierverruiming kan slechts plaatsvinden als op de Nederrijn evenveel verruiming plaatsvindt, omdat de afvoerverdeling over beide riviertakken niet mag worden veranderd. Dat is afhankelijk van de definitieve keuzes die worden gemaakt voor Stadsblokken en Meinerswijk bij Arnhem.

Ga naar rivierklimaatpark.nl voor meer informatie. Hier kun je je ook aanmelden voor de nieuwsbrief, zo blijf je op de hoogte.

Tekst: Karin Otermann

Beeld: Gebiedskaart ter beschikking gesteld door de Provincie Gelderland.

EXCURSIES IN 2021

Voor 2021 brengen we geen papieren excursiefolder uit. Vanwege de coronamaatregelen is het onzeker wanneer excursies kunnen plaatsvinden.

Wanneer de coronamaatregelen dit weer toelaten, gaan we weer excursies organiseren. Die zullen via de website en de lokale media aangekondigd worden.

Wil je een eigen excursie onder leiding van een natuurgids kijk dan op:

ivn.nl/afdeling/oost-veluwezoom/aan-te-vragen-wandelingenexcursies

Sinds
1980

TUIN GELUK

gebr. RIJNEVELD b.v.
Hoveniers met passie

Dutch Quality
Gardens

Groen maakt gelukkig!

Wilt u dit jaar genieten van uw tuin?

Wij komen graag bij u langs
voor een vrijblijvend advies of offerte.

tel: 0313-427288 mail: info@rijneveld.nl

Edyweg 25 Spankeren

facebook.com/gebroeders.rijneveld

www.rijneveld.nl